

ปัญหาเกี่ยวกับการร้องขออนุญาตยื่นคำขอรับชำระหนี้เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา

ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๙๑/๑

दनयर्त्त फलसूरनलक*

เมื่อบุคคลได้ผูกนิติสัมพันธ์กันขึ้นในทางทรัพย์สิน หรือมีนิติเหตุที่จะต้องรับผิดชอบต่อกัน ย่อมเกิดเป็นภาระหนี้ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องชำระแก่อีกฝ่าย หรือต่างฝ่ายต่างมีภาระหนี้ที่จะต้องชำระตอบแทนกัน แต่หากฝ่ายที่มีภาระต้องชำระหนี้ผิดนัด จะทำให้เกิดการโต้แย้งสิทธิกันขึ้น โดยฝ่ายที่ถูกโต้แย้งสิทธิอาจใช้สิทธิตามกฎหมายในอันที่จะบังคับให้อีกฝ่ายชำระหนี้แก่ตนได้ แต่อย่างไรก็ดี หากในระหว่างการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ นั้น ปรากฏว่าลูกหนี้ได้เข้าสู่กระบวนการล้มละลายจนศาลมีคำสั่งให้พิทักษ์ทรัพย์สินลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว ก็จะต้องมีการรวมศูนย์จัดการทรัพย์สินและหนี้สินของลูกหนี้โดยรัฐไม่เว้นแม้แต่นั้นที่ศาลได้มีคำพิพากษารับรองการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้ว เจ้าหนี้ไม่สามารถใช้ช่องทางอื่นของกฎหมายที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้แก่ตนได้ เว้นแต่จะต้องเข้าสู่กระบวนการล้มละลายเพื่อขอรับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ดังกล่าวเท่านั้น^๑ ดังนั้นหากเจ้าหนี้ยังประสงค์จะได้รับชำระหนี้ ก็จะต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายใต้เงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาที่กฎหมายกำหนด แต่หากเจ้าหนี้มีได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือเงื่อนไขที่กำหนดไว้ บทบัญญัติของกฎหมายล้มละลายก็มีการจำกัดหรือตัดสิทธิเจ้าหนี้บางประการในอันที่จะได้รับชำระหนี้ ดังนั้นในกรณีที่เจ้าหนี้พลาดจากการที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ จะทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียหายจากการที่ไม่ได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ และเมื่อลูกหนี้ได้รับการปลดจากล้มละลาย จะทำให้เจ้าหนี้ไม่อาจที่จะบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้บางประการต่อไปได้อีก เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ในอันที่จะได้รับชำระหนี้ในกระบวนการล้มละลาย จึงได้มีการตราบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑^๒ ขึ้นในพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยให้สิทธิเจ้าหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามกฎหมาย อาจร้องขอต่อศาลเพื่อมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ดังกล่าวยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ อย่างไรก็ตาม

* ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะชั้นต้นในศาลล้มละลายกลาง
นิติศาสตร์บัณฑิต (น.บ.) (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), เนติบัณฑิตไทย (น.บ.ท.), LL.M. (ILSP) American University, M.C.L. Indiana University (Bloomington) U.S., ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) (บริหารธุรกิจ) (มหาวิทยาลัยรามคำแหง)

^๒ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๗

^๓ ถ้าเจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา ๙๑ วรรคหนึ่ง ให้เจ้าหนี้มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องยื่นต่อศาลว่าเจ้าหนี้ประสงค์จะยื่นคำขอรับชำระหนี้และแสดงถึงเหตุสุดวิสัยที่ตนไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดเวลา เมื่อศาลเห็นว่ากรณีเป็นเหตุสุดวิสัยและมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้รายนั้นยื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

เจ้าหนี้ที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามวรรคหนึ่ง ให้มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้เฉพาะทรัพย์สินที่มีอยู่ภายหลังการแบ่งทรัพย์สินก่อนที่เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ทั้งนี้ ไม่กระทบถึงการใดที่ศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ได้ดำเนินการไปแล้ว

แม้บทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ อีกครั้งหนึ่ง แต่ปรากฏว่าบรรดาเจ้าหน้าที่ผู้ร้องมักจะไม่ได้รับการอนุญาต ด้วยเหตุผลในการวินิจฉัย ของศาลแตกต่างกันไปในแต่ละคดี ทั้งนี้สืบเนื่องจากในบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ เต็มไปด้วยอุปสรรค อันเป็นเงื่อนไขที่เพิ่มภาระการพิสูจน์แก่เจ้าหน้าที่ข้าข้อหลายขั้นตอน และเงื่อนไขในการพิสูจน์นั้น ก็เป็นเรื่องที่จำกัดให้ได้เฉพาะในบางกรณีเท่านั้นซึ่งเป็นเรื่องที่ยากแก่การเข้าใจและพิสูจน์ให้ได้ความจริง นอกจากนี้บทบัญญัติก็ยังมีลักษณะเป็นการตีกรอบจำกัดดุลพินิจของศาลซึ่งเป็นผู้พิจารณาอนุญาต ให้แคลงจนแทบจะไม่มีช่องว่างให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมสำหรับตีความ เงื่อนไขของกฎหมายให้เป็นอย่างอื่นได้ จึงทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวเพื่อนำไปสู่ การบรรลุเจตนารมณ์ในการตรากฎหมาย ซึ่งในการวิเคราะห์ถึงอุปสรรคและปัญหาดังกล่าวเพื่อนำไปสู่ หนทางแก้ไข จะต้องพิจารณาสภาพปัญหาจากมุมมองของคู่ความในคดีอันเป็นต้นทางของปัญหาซึ่งก็คือ เจ้าหน้าที่ผู้ยื่นคำร้อง ตลอดจนไปถึงการพิจารณาสภาพของปัญหาอีกด้านหนึ่งซึ่งเป็นมุมมองของศาล ผู้บังคับใช้กฎหมายอันเป็นปลายทางในกระบวนการพิจารณาคำร้องนั้นเสียก่อน

กล่าวคือ เมื่อเจ้าหน้าที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนด หนทาง ที่เจ้าหน้าที่แก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ จึงต้องมุ่งไปในทิศทางที่ไม่ว่าจะด้วยประการใด ๆ ต้องทำให้ตนมีสิทธิ นำคำขอรับชำระหนี้เข้าสู่การพิจารณาของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ให้จงได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการขอ ขยายระยะเวลาในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ เพื่อที่จะได้สิทธิในการยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในเวลา ที่ได้รับอนุญาตให้ขยายดังกล่าวแล้ว หรือการขออนุญาตยื่นคำขอรับชำระหนี้โดยตรงต่อศาล แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม เจ้าหน้าที่จะต้องมีการวางแผนและมุ่งใช้สิทธิไปในช่องทางที่ถูกต้องตรงกับ เหตุแห่งปัญหาตามความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะการขอขยายระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้กับ การขออนุญาตยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้น มีองค์ประกอบของเงื่อนไขในการอนุญาตที่แตกต่างกัน หากเจ้าหน้าที่ดำเนินการไปในช่องทางที่ไม่ถูกต้องกับปัญหาตามความเป็นจริงแล้ว ก็จะไปสู่ ความล้มเหลวในการแก้ไขปัญหาก็ไม่อาจได้รับโอกาสที่จะนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์สิทธิ ในหนี้ที่มีต่อลูกหนี้ได้ เมื่อได้มีการประกาศใช้บทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ทำให้ช่องทางที่เจ้าหน้าที่ จะมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการขอรับชำระหนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น บรรดาเจ้าหน้าที่จึงเลือกที่จะใช้ ช่องทางการขออนุญาตโดยตรงต่อศาลตามบทบัญญัติดังกล่าวมากกว่าที่จะกลับไปใช้ช่องทางอ้อม โดยการขอขยายระยะเวลายื่นคำขอรับชำระหนี้ตามที่เคยปฏิบัติมาแต่เดิม แม้ว่าพฤติการณ์ตาม ความเป็นจริงแล้ว เหตุแห่งการยื่นคำร้องขอจะไม่ใช่เหตุที่ต้องด้วยเงื่อนไขของบทบัญญัติมาตราดังกล่าว ก็ตาม ทั้งนี้ก็เพราะจากสภาพตามความเป็นจริง เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ในคดีล้มละลายมักจะไม่คุ้นเคยกับ กระบวนการทางกฎหมาย และเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการล้มละลายซึ่งมีวิธีปฏิบัติเป็นพิเศษไปกว่า กระบวนการทางกฎหมายปกติ มักจะไม่เข้าใจถึงกระบวนการล้มละลายว่าจะต้องดำเนินการไป ในทิศทางเช่นไร ทั้งนี้การยื่นคำร้องขออนุญาตยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา ๙๑/๑ นอกจากผู้ร้อง ที่จะต้องมีคุณสมบัติเป็นเจ้าหนี้ของลูกหนี้ซึ่งล้มละลายแล้วนั้น พฤติการณ์ยังจะต้องด้วยกับ องค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขที่ว่า การที่เจ้าหน้าที่ผู้ร้องไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดเวลา

(ตามมาตรา ๙๑ วรรคหนึ่ง) เกิดจากเหตุสุดวิสัย ซึ่งมีความหมายว่า เป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดเวลา อันมีความหมายต่างจากเงื่อนไขของการขอยายระยะเวลา ยื่นคำขอรับชำระหนี้ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓ ประกอบพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๑๔^๔ เพราะเหตุสุดวิสัยในกรณีหลังนี้ มีความหมายว่า เป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจยื่นคำร้องขอยายระยะเวลา ได้ทันภายในกำหนด ซึ่งมีความหมายในบริบทที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นเจ้าหนี้หรือตัวแทนของเจ้าหนี้ที่ไม่มีความเชี่ยวชาญในกระบวนการทางกฎหมาย ย่อมที่ไม่อาจแยกแยะว่า เหตุสุดวิสัยในบริบทของมาตรา ๙๑/๑ มีความหมายเช่นไรและมีความแตกต่างกันอย่างไรกับเหตุสุดวิสัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓ จึงทำให้เจ้าหนี้ไม่สามารถกำหนดแนวทางของการยื่นคำร้องให้ถูกต้องตรงปัญหาตามความเป็นจริงได้ นอกจากนี้ตามบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ยังมีองค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ยังจะต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ด้วย เจ้าหนี้จึงจะต้องนำเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้มาในคำร้องด้วยเสียทีเดียว ซึ่งจากการพิจารณาคดีในศาลล้มละลายกลางพบว่า มีเจ้าหนี้อีกจำนวนมาก คงมีความสับสนในองค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขของบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ โดยไม่อาจแยกแยะถึงความแตกต่างในความหมายของเงื่อนไขในการที่ศาลจะอนุญาตให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ทั้งสองประการได้ โดยมักจะไม่ปรากฏความตามคำร้องของเจ้าหนี้ว่า มีเหตุสุดวิสัยที่ตนไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดเวลา อันเป็นเงื่อนไขบังคับสำคัญอันดับแรกที่เจ้าหนี้ผู้ร้องจะต้องแสดงให้ได้ความ ต่อศาลเสียก่อน ซึ่งในข้อนี้หากพิจารณาเนื้อหาตามคำร้องของเจ้าหนี้นั้นให้ถี่ถ้วนลงไปจะพบว่า บทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ได้ระบุเงื่อนไขให้เจ้าหนี้ผู้ร้องแสดงเหตุสุดวิสัยไว้เป็นข้อความอย่างแจ้งชัด ซึ่งแม้ผู้ที่ไม่สันทัดในกระบวนการทางกฎหมาย ก็สามารถเข้าใจถึงการมีอยู่ของเงื่อนไขดังกล่าวได้โดยง่าย จึงเห็นได้ว่าการที่เจ้าหนี้ไม่ได้แสดงถึงเหตุสุดวิสัยประกอบมาในคำร้องนั้น น่าจะเกิดจากความเข้าใจที่สับสนเกี่ยวกับความหมายของเงื่อนไขนั้น ทั้งนี้เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ได้กำหนดองค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขในการยื่นคำร้องและเงื่อนไขที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตแตกต่างกัน และในเงื่อนไขนั้นก็ประกอบด้วยคำและวลีซึ่งต้องอาศัยการตีความทางกฎหมายเป็นสำคัญรวมอยู่กับคำและวลีธรรมดาสามัญ ย่อมที่อาจจะผิดพลาดและเข้าใจไปได้ว่า เงื่อนไขทั้งสองประการของมาตรา ๙๑/๑ นั้น มีความหมายในทำนองเดียวกัน จึงเป็นที่มาของความผิดพลาดที่ไม่ได้บรรยายถึงเหตุสุดวิสัยรวมมาในคำร้องด้วย เพราะเข้าใจว่าเหตุสุดวิสัยก็คือเหตุผลอันสมควรที่จะให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้แล้ว ส่งผลให้ศาลมีคำสั่งยกคำร้องไปเสียตั้งแต่ต้นโดยยังไม่ได้พิจารณาว่า คำร้องนั้นมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้หรือไม่ ซึ่งตามพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นนี้น่าจะมาจาก

⁴ นอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ กระบวนพิจารณาในศาลล้มละลายให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยล้มละลายและข้อกำหนดตามมาตรา 19 ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง แล้วแต่กรณี มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ปัญหาการกำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตที่ซ้ำซ้อนมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น ซึ่งแม้ว่าการกำหนดเงื่อนไขที่เป็นเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้น จะได้มีการเพิ่มเติมขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียอื่นๆ ในกระบวนการขอรับชำระหนี้ แต่บทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ วรรคสอง ก็ได้กำหนดมาตรการคุ้มครองผู้มีส่วนได้เสียอื่นไว้แล้วว่า เจ้าหนี้ที่ยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามวรรคหนึ่ง (เจ้าหนี้ที่ได้รับอนุญาตให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลา) ให้มีสิทธิได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้เฉพาะทรัพย์สินที่มีอยู่ภายหลังการแบ่งทรัพย์สินก่อนที่เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ทั้งนี้ ไม่กระทบถึงการใดที่ศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ได้ดำเนินการแล้ว จึงเห็นได้ว่า ย่อมจะไม่เกิดความเสียหายแก่ผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ในการที่เจ้าหนี้บางรายจะได้รับอนุญาตให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายหลังจากที่พ้นกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายแล้วในระดับหนึ่ง ลำพังเพียงเหตุสุดวิสัยที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของเจ้าหนี้ในการที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้เพียงประการเดียว ก็น่าจะเป็นเหตุผลเพียงพอแก่การที่จะอนุญาตให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้แล้ว อย่างไรก็ตาม โดยสภาพของเงื่อนไขอันเป็นเหตุสุดวิสัยตามบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ นั้น เป็นคำหรือวลีที่ต้องอาศัยการตีความทางกฎหมายเป็นสำคัญ ดังนั้นแม้ผู้ที่ได้อ่านบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ จะทราบได้ว่า มีเงื่อนไขอันเป็นเหตุสุดวิสัยประกอบอยู่ก็ตาม แต่การที่จะเข้าใจถึงความหมายของเหตุสุดวิสัยในบริบทของมาตราดังกล่าวนี้นั้น ย่อมต้องอาศัยความเชี่ยวชาญในกฎหมายอื่น ๆ เพื่อนำมาประมวลในการตีความว่า เหตุสุดวิสัยมีความหมายเป็นเช่นไร เพื่อนำไปสู่แนวทางการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่า การที่เจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ เกิดจากเหตุสุดวิสัยดังกล่าวจริง ซึ่งเป็นการยากสำหรับเจ้าหนี้ที่ไม่ได้มีความคุ้นเคยกับกระบวนการตีความทางกฎหมาย อีกทั้งในความเป็นจริง ส่วนใหญ่การที่เจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้น เกิดจากเจ้าหนี้ไม่เคยได้ทราบมาก่อนว่า ศาลได้มีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว ทั้งนี้สืบเนื่องจากในระบบการบอกกล่าวหรือการแจ้งเตือนเกี่ยวกับการถูกพิทักษ์ทรัพย์ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๓ นั้น จะมีเพียงสองวิธีคือ การนำคำสั่งนั้นไปลงโฆษณาในราชกิจจานุเบกษาและหนังสือพิมพ์รายวันเท่านั้นและยังเป็นข้อสันนิษฐานว่า เมื่อได้โฆษณาลงในราชกิจจานุเบกษา ต้องถือว่าบุคคลทุกคนในราชอาณาจักรได้ทราบถึงการที่ลูกหนี้ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว จึงเกิดปัญหาในการที่เจ้าหนี้มักจะบรรยายคำร้องตามมาตรา ๙๑/๑ ไปตามความเป็นจริงที่ว่า เจ้าหนี้ไม่เคยทราบมาก่อนว่าศาลมีคำสั่งให้พิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาด ซึ่งก็มีใช้เหตุสุดวิสัยตามความหมายของมาตรา ๙๑/๑ อันเป็นผลให้ศาลต้องวินิจฉัยว่า ตามคำร้องของเจ้าหนี้ไม่ปรากฏเหตุสุดวิสัย หรือเหตุตามคำร้องดังกล่าวไม่ใช่เหตุสุดวิสัย ที่ไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดและมีคำสั่งยกคำร้องไปโดยไม่อาจตีความให้เป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นข้อผิดพลาดในทางเทคนิคอันเกิดจากความไม่เข้าใจในความหมายองค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขของมาตรา ๙๑/๑ อันมีผลพวงมาจากเงื่อนไขที่ซับซ้อนและยากแก่การเข้าใจโดยปราศจากการตีความทางกฎหมาย

ปกติตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้กำหนดความสัมพันธ์ในอำนาจหน้าที่ของศาลกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้ในลักษณะถ่วงดุลกัน โดยกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย

ตามพระราชบัญญัตินี้ อาจเกิดขึ้นได้ทั้งต่อศาลและเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์^๕ แล้วแต่ว่ากฎหมายจะกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ใด แต่กระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่ศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดโดยส่วนใหญ่แล้วหรือเกือบทั้งหมด มักเกิดขึ้นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ซึ่งเป็นผู้จัดการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ ซึ่งในขั้นนี้ศาลคงมีเพียงหน้าที่เข้ามาถ่วงดุลการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยเป็นผู้ตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อีกทีหนึ่งเท่านั้น พระราชบัญญัติล้มละลายจึงได้มีบทบัญญัติเปิดช่องให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำหรือคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ ให้สามารถร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ได้ ดังเช่นที่ปรากฏตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๔๘๓ มาตรา ๑๔๖ ซึ่งในกรณีที่เจ้าหนี้ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลา แล้วต่อมาเจ้าหนี้ได้มายื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทันทีโดยที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้มาก่อน เมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำวินิจฉัยว่าเจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้เกินกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายและปฏิเสธที่จะรับคำขอรับชำระหนี้ไว้พิจารณา ก็จะเกิดเป็นประเด็นการโต้แย้งคำวินิจฉัยหรือการกระทำของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์แล้ว ในกรณีดังกล่าวจึงมีเจ้าหนี้ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อโต้แย้งคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามมาตรา ๑๔๖ และขณะเดียวกันก็ร้องขออนุญาตยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา ๙๑/๑ รวมเข้ามาในคำร้องเดียวกัน ซึ่งการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาความสับสนในประเด็นตามคำร้องที่ศาลต้องหยาบยกขึ้นวินิจฉัยและมีคำสั่งตามที่ขอ ทั้งนี้สืบเนื่องจากบทบัญญัติมาตรา ๑๔๖ มิได้กำหนดเงื่อนไขในการที่ศาลจะมีคำสั่งยืนตามกลับหรือแก้ไขคำสั่งของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไว้เป็นพิเศษ นั่นก็ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้นชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ทั้งในมาตรานี้ยังกำหนดเงื่อนไขอันมีลักษณะเป็นปลายเปิดให้ศาลใช้ดุลพินิจที่จะมีคำสั่งประการใดตามที่เห็นสมควรก็ได้ ซึ่งแตกต่างจากบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ที่ค่อนข้างจำกัดกรอบดุลพินิจของศาลในการที่จะอนุญาต ทั้งที่เจ้าหนี้รายดังกล่าวนี้ได้ยื่นคำร้องตั้งประเด็นทั้งสองอย่างเข้ามาก็โดยมีวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียวก็คือ เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ตนได้มีโอกาasyื่นคำขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เท่านั้น ซึ่งกรณีดังกล่าวได้สร้างความยากลำบากในการที่ศาลจะใช้ดุลพินิจไปในทางใดทางหนึ่ง เพราะแนวทางในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องตามมาตรา ๑๔๖ กับ มาตรา ๙๑/๑ ดูเหมือนว่าจะมีประเด็นและแนวทางที่ขัดกัน ซึ่งหากการวินิจฉัยไม่มีบรรทัดฐานที่แน่นอนกำกับไว้ ย่อมทำให้เกิดการลักลั่นของแนวทางการวินิจฉัยในแต่ละคดีซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกันที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลได้ ปัญหาดังกล่าวนี้น่าจะเกิดขึ้นจากการยกร่างบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ โดยกำหนดโครงสร้างให้เจ้าหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ยื่นคำร้องได้โดยตรงต่อศาล ซึ่งผิดแผกไปจากกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายภายหลังจากศาลมีคำสั่ง

^๕ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มาตรา 6

^๖ ถ้าบุคคลล้มละลาย เจ้าหนี้ หรือ บุคคลใดได้รับความเสียหายโดยการกระทำหรือคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ บุคคลนั้นอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลภายในกำหนดเวลาสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบการกระทำหรือคำวินิจฉัยนั้น ศาลมีอำนาจสั่งยืนตาม กลับหรือแก้ไข หรือสั่งประการใดตามที่เห็นสมควร

พิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้วในกรณีอื่น ๆ ซึ่งมักจะต้องเกิดประเด็นการโต้แย้งต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ขึ้นเสียก่อน แล้วจึงจะเสนอปัญหานั้นต่อศาลเพื่อให้ตรวจสอบคำวินิจฉัยของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อีกทีหนึ่ง แต่การกำหนดให้ศาลเป็นผู้พิจารณาและมีคำสั่งตามบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ นั้น กลับก่อให้เกิดปัญหาความล่าช้าและกระบวนการพิจารณาคดีที่ซับซ้อนโดยไม่มี ความจำเป็น เพราะว่าหากศาลมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ตามมาตรา ๙๑/๑ แล้ว กระบวนการพิจารณาคำขอรับชำระหนี้ก็ต้องกลับไปสู่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อทำการสอบสวนและมีคำสั่งเกี่ยวกับการขอรับชำระหนี้ขึ้นอีก ดังนั้นหากแม้เจ้าหนี้จะได้รับอนุญาตให้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ตามมาตรา ๙๑/๑ แต่ในการพิจารณาคำขอรับชำระหนี้ก็ยังไม่แน่ว่าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์จะมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ตามคำขอหรือไม่ ซึ่งถ้าเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีคำสั่งไม่อนุญาต เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิโต้แย้งโดยกลับมายื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาถึงคำสั่งคำขอรับชำระหนี้ดังกล่าวอยู่ดี การกำหนดโครงสร้างกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายตามมาตรา ๙๑/๑ โดยให้กระทำต่อศาลนั้น จึงไม่อยู่ในครรลองของโครงสร้างกระบวนการพิจารณาตามพระราชบัญญัติล้มละลาย อันส่งผลให้เกิดกระบวนการพิจารณาคดีที่ซับซ้อนและประเด็นปัญหาที่ขัดแย้งกันขึ้น ซึ่งทำให้ทอดเวลาของกระบวนการล้มละลายออกไปและเพิ่มภาระการพิจารณาของศาลซึ่งเป็นเพียงผู้ตรวจสอบถ่วงดุลโดยไม่มี ความจำเป็น นอกจากนี้ การกำหนดองค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขของมาตรา ๙๑/๑ ที่มีลักษณะเป็นการจำกัดการใช้ดุลพินิจของศาลค่อนข้างเคร่งครัดในอันที่จะมีคำสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ โดยมีการกำหนดเงื่อนไขสำหรับเจ้าหนี้ผู้ร้องในเบื้องต้นให้เพียงแค่แสดงถึงเหตุสุดวิสัยที่ไม่อาจยื่นคำขอรับชำระหนี้ได้ทันภายในกำหนดเวลาเท่านั้น ในขณะที่หากศาลจะใช้ดุลพินิจมีคำสั่งอนุญาต กลับเพิ่มเงื่อนไขในการใช้ดุลพินิจของศาลที่จะต้องได้ความอีกด้วยว่า ต้องมีเหตุผลอันสมควรที่จะให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ซึ่งดูเหมือนว่า ศาลจะต้องก้าวล่วงลงไปใช้อำนาจในการค้นหาความจริงจากการพิจารณาหรือไต่สวนพยานหลักฐานเพื่อให้ได้ความเองว่า มีเหตุอันจริงหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติเป็นการยากที่ศาลจะได้ความจริงดังกล่าว เพราะมีความอีกมากที่ไม่ทราบว่าจะต้องเสนอข้อเท็จจริงใดที่เป็นประโยชน์และนำไปสู่เงื่อนไขของกฎหมายต่อศาลได้ ครั้นก็ไม่มีบทบัญญัติใดรองรับให้ศาลมีอำนาจที่จะไปค้นหาความจริงดังกล่าว นอกเสียจากศาลจะถือวิสาสะเข้าไปดำเนินการสืบหาข้อเท็จจริงในฐานะที่เป็นคู่ความเสียเอง อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ร่างบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ กำหนดให้นำเหตุสุดวิสัยมาเป็นเงื่อนไขของการอนุญาตให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ นั้น ก็สร้างปัญหาขึ้นในการพิจารณาอีก นั่นก็เพราะว่าในการตีความคำว่า เหตุสุดวิสัยนั้น หากศาลหยิบยกคำนิยามจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘ มาเป็นแนวทางในการวินิจฉัยปรับบทกฎหมายกับข้อเท็จจริงที่ได้ความจากทางพิจารณา แต่พฤติการณ์ตามคำนิยามของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘ นั้น เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ยาก จนอาจเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีทางเกิดขึ้นสำหรับในกรณีของเจ้าหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามกฎหมาย ทั้งการตีความของคำว่า เหตุสุดวิสัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ศาลอาจจะตีความโดยเคร่งครัด เพราะเนื่องจากนิยามของคำว่า เหตุสุดวิสัยนั้น จะใช้บังคับกับกรณีปัญหาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทั้งฉบับ นอกจากนี้ยังอาจถูกนำไปปรับใช้กับ

กฎหมายอื่นในฐานะกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่งด้วย ซึ่งหากศาลมิได้ตีความอย่างเคร่งครัดโดยแปลความหมายอย่างยืดหยุ่นแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาในการแปลความหมายของเหตุสุดวิสัยที่ถูกนำไปปรับใช้กับกฎหมายอื่นในหลายทิศทางและไม่เป็นบรรทัดฐานที่แน่นอน ซึ่งทำให้ศาลจำต้องถูกบังคับโดยปริยายที่อาจจะต้องตีความคำว่า เหตุสุดวิสัยอย่างเคร่งครัดไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การนำเหตุสุดวิสัยมากำหนดเป็นเงื่อนไขในการที่จะอนุญาตนั้น จึงเป็นการคาดการณ์ได้โดยล่วงหน้าแล้วว่าบทบัญญัติที่ตราขึ้นจะไม่บรรลุเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้แต่ต้น

สภาพปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๕๓ มาตรา ๙๑/๑ ทำให้เห็นถึงใจความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งแม้จะดูเหมือนคล้ายกับว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลคือ คู่ความในคดีที่ยื่นคำร้องและผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาและมีคำสั่งคำร้องดังกล่าว แต่หากพิจารณาบริบทเกี่ยวกับการยื่นคำร้องโดยรวม กลับเห็นได้ว่า ต้นตอที่มาของปัญหาดังกล่าวล้วนเกิดจากตัวบทบัญญัติเองแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในส่วนของเจ้าหนี้ผู้ยื่นคำร้องที่เกิดความสับสนในแนวทางการดำเนินคดี หรือในการตีความองค์ประกอบอันเป็นเงื่อนไขของบทบัญญัติ และปัญหาในส่วนของศาลที่เป็นผู้พิจารณาคำร้องที่มีความยากลำบากในการใช้ดุลพินิจตีความกฎหมายเพื่อปรับบทกับข้อเท็จจริงตามคำร้องของเจ้าหนี้ โดยอาจจำแนกปัญหาที่เกิดจากตัวบทบัญญัติในประการแรกได้ว่า เป็นปัญหาของการกำหนดโครงสร้างบทบัญญัติที่ผิดแผกไปจากโครงสร้างโดยรวมของพระราชบัญญัติล้มละลายอย่างที่ไม่ควรจะเป็น และอีกประการหนึ่งก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาของตัวบทบัญญัติโดยตรง ซึ่งสร้างอุปสรรคในการตีความให้แก่ทั้งคู่ความและศาล โดยก่อให้เกิดความยุ่งยากแก่คู่ความในการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงให้ตรงกับเงื่อนไขของกฎหมาย และยังจำกัดดุลพินิจของศาลที่จะตีความกฎหมายให้ยืดหยุ่นเพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเจตนารมณ์อันที่จะเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้จากการที่ล่วงเลยกำหนดระยะเวลาตามกฎหมายมาแล้ว อย่างไรก็ตาม ความคิดรวบยอดของการร่างบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ขึ้นนี้ เป็นนิมิตหมายที่ดีในการยกระดับความคุ้มครองบรรดาเจ้าหนี้ของลูกหนี้ที่ล้มละลาย ให้ได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสมกับสถานะของการบอกกล่าวหรือแจ้งเตือนการถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของลูกหนี้ ที่ ณ ขณะนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้ดีเท่าที่ควร แต่หากบทบัญญัติดังกล่าวได้รับการปรับปรุงแก้ไข ให้มีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติสอดคล้องกับความเป็นจริงเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของเจ้าหนี้ดังกล่าวดีขึ้นและมีแนวโน้มทำให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นในหมู่ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายด้วย จึงมีข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติมาตรา ๙๑/๑ ในหลักการเพียงสองประการคือ กำหนดให้โครงสร้างของกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายในส่วนของกรณียื่นคำร้องตามมาตรา ๙๑/๑ ให้เริ่มกระทำต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยถ้าเจ้าหนี้ที่ไม่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ภายในกำหนดเวลาตามมาตรา ๙๑ วรรคหนึ่ง ให้เจ้าหนี้มีคำขอโดยทำเป็นคำร้องยื่นต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ แทนการกำหนดให้ยื่นต่อศาลตามเดิม ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุว่าเมื่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์พิจารณาคำร้องตามมาตรา ๙๑/๑ แล้วเห็นควรสั่งอนุญาตให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ ก็ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจใช้ดุลพินิจส่งคำขอรับชำระหนี้ขึ้นไปได้เลยซึ่งจะ

เป็นการดำเนินขั้นตอนตามกฎหมายล้มละลายที่กระชับและรวดเร็วกว่า^๗ ทั้งยังลดปัญหาของกระบวนการพิจารณาและประเด็นแห่งคดีที่ซ้ำซ้อนขัดแย้งกัน และอีกประการหนึ่ง คือการลดความเคร่งครัดของเงื่อนไขอันเป็นองค์ประกอบของการอนุญาตให้เจ้าหนี้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ และกำหนดให้มีเงื่อนไขเพียงประการเดียวเพื่อลดความซ้ำซ้อนที่นำไปสู่ความเข้าใจผิดในการตีความของเงื่อนไขนั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ควรจะเปลี่ยนเงื่อนไขจากเหตุสุดวิสัยเป็นเหตุอย่างอื่นแทน ทั้งนี้เพื่อจะได้ไม่ต้องด้วยข้อจำกัดในการตีความของเงื่อนไขดังกล่าว แต่หากไม่สามารถเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขเหตุสุดวิสัยได้แล้ว ก็ควรต้องเพิ่มเติมคำนิยามของเหตุสุดวิสัยในบริบทของมาตรา ๙๑/๑ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้ไม่เกิดปัญหาในการตีความโดยต้องไปเทียบเคียงจากกฎหมายอื่น ซึ่งจะส่งผลให้ศาลมีกรอบดุลพินิจในการตีความเงื่อนไขดังกล่าวได้กว้างยิ่งขึ้น ผู้เขียนหวังว่า การนำเสนอปัญหาดังกล่าวผ่านบทความนี้ จะได้รับความสนใจจากผู้มีอำนาจในการกำหนดทิศทางของกฎหมายล้มละลายและเป็นการจุดประกายเริ่มต้นของการที่จะคิดแก้ไขปัญหาคือดูเหมือนว่าจะอยู่ในวงจำกัด แต่หากปัญหานี้ได้ขยายออกไปจนทำให้เกิดความเสียหายในวงกว้างแล้ว ก็จะทำให้เกิดการสั่นคลอนต่อความเชื่อมั่นของกระบวนการล้มละลายซึ่งอาจถึงจุดที่ไม่มีวันหวนกลับมาแก้ไขได้

แผนกคดีล้มละลายในศาลฎีกา

มีนาคม ๒๕๖๖

^๗ วิภาวี เตชะเกิดกมล. (2559). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการไม่ได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ซึ่งสุจริตในคดีล้มละลาย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีปทุม). หน้า 99 – 101.